

ISSN: 2146-1961

Erşan, Ş. & Er, H. (2022). Sosyal Öğrenme Kuramı Bağlamında Çizgi Filmlerin Değerler Açısından Analizi, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(47), 290-307.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3100>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA ÇİZGİ FİMLERİN DEĞERLER AÇISINDAN ANALİZİ

Şule ERŞAN

Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Sinop, Türkiye, sersan@sinop.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3229-5686

Hasan ER

Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye, hasaner@uludag.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2868-5801

Gönderim tarihi: 24.11.2021

Kabul tarihi: 14.02.2022

Yayın tarihi: 01.03.2022

Öz

Değerler eğitiminin erken çocukluk yıllarından itibaren formal ve informal süreçlere dahil edilmesi çocukların toplumsal ve evrensel değerleri daha hızlı ve etkili şekilde içselleştirmelerine büyük katkı sağlamaktadır. Görsel ve işitsel olması nedeniyle aktif bir medya aracı olan televizyon da bu konuda önemli bir araç niteliğindedir. Çocukların televizyon ve diğer dijital medya araçları karşısında geçirdikleri süreler göz önüne alındığında bu araçların doğru amaçlara hizmet etmesi beklenmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre bireylerin davranışları model alma, taklit ve gözlem yolu ile öğrendiği dikkate alındığında özellikle küçük çocuklar için hazırlanan çizgi filmlerin içeriği ve karakterlerin sergilediği davranışlar bu bağlamda önem arz etmektedir. Bu nedenle son yıllarda özellikle çocuklar için hazırlanan yerli yapım çizgi filmlerde kültürel ve evrensel değerlere yer vermeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmlerde yer verilen temel değerlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Betimsel bir durum çalışması olan bu çalışmada çok basamaklı bir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle anaokulu ve anasınıflarına devam eden, 4- 5 yaşlarında 150 çocuktan en çok izledikleri çizgi filmlerin ismi alınmıştır. Çocuklar tarafından en çok tercih edilen çizgi filmler arasından ilk beş sırada yer alanlar belirlenerek, bunların her birinin yayınlanan bölümlerinin %25'i rastgele seçilerek, veri toplanacak örneklem grubu belirlenmiştir. İzlenen bölümler temel değerler açısından incelenmiştir. Araştırmanın yapısı gereği veriler içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmaya göre en çok tercih edilen çizgi filmler sırasıyla; Pijamaskeliler, Rafadan Tayfa, Niloya, Pepee ve Kral Şakir'dir. Bu çizgi filmlerin kendi içinde farklı değerleri ön plana çıkarmasına karşılık genel olarak tümünde yardımseverlik, iş birliği ve dostluk gibi sosyal değerlere çokça yer verildiği, bunun yanı sıra dürüstlük ve eşitlik gibi etik değerlere ise yok denecek kadar az yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Değer aktarımı, çizgi filmler, medya, sosyal öğrenme, erken çocukluk.

ANALYSIS OF CARTOONS IN TERMS OF VALUES IN THE CONTEXT OF SOCIAL LEARNING THEORY

ABSTRACT

The inclusion of values education in formal and informal processes from early childhood makes a great contribution to children's internalization of social and universal values more quickly and effectively. Television, which is an active media tool due to its visual and auditory nature, is an important tool in this regard. Considering the time children spend in front of the television, it is expected that this tool will serve the right purposes. According to social learning theory, when it is considered that individuals learn behaviors through modeling, imitation and observation, the content of cartoons prepared especially for young children and the behaviors exhibited by the characters are important in this context. For this reason, in recent years, it has been tried to include cultural and universal values in domestically produced cartoons especially for children. In this study, it is aimed to examine the basic values in the cartoons that preschool children watch most. This study is a descriptive case study and a multi-step sampling method was used in the study. First of all, for this study, the names of the cartoons they watch the most were taken from 150 children aged 4-5, attending kindergarten and kindergarten. Among the most preferred cartoons by children, the top five cartoons were determined, and 25% of the published episodes of each of them were randomly selected, and the sample group to collect data was determined. The episodes watched were examined in terms of basic values. Due to the nature of the research, the data were analyzed using content analysis and descriptive analysis methods. According to the research, the most preferred cartoons are respectively; The people of Pijamaske are Rafadan Tayfa, Niloya, Pepeee and King Şakir. Despite the fact that these cartoons have different values in themselves, it has been seen that values such as benevolence, cooperation and friendship are mostly included in all of them, while values such as honesty and equality are given little or no place.

Keywords: Transfer of value, cartoons, media, social learning, early childhood.

GİRİŞ

Dijital medya araçları günümüzde hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özellikle televizyon sosyo-ekonomik durumu fark etmeksizin çoğu ailenin evine girmiş durumdadır. Dijital ekranların hayatımız içerisine bu kadar girmiş olması elbette ki zamanının çoğunu kapalı alanlarda geçiren çocukların da ekran karşısında daha fazla vakit geçirmelerine yol açmaktadır. Çocukların ekran izleme sürelerine odaklanmış bazı araştırmalar, küçük çocukların, evde ve eğitim ortamlarında medya, teknoloji ve ekrana giderek daha fazla maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır (Bentley, Turner ve Jago, 2016; Sharkins, Newton, Albaiz ve Ernest, 2015). Dijital platformlarda yer alan programlar arasında çizgi filmler, özellikle okul öncesi dönem çocukları için üretilen ve çocukların en çok tercih ettikleri programlardır (Anderson, Pempek, 2005; Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Çizgi filmler üçe ayrılmaktadır. Birinci gruptaki çizgi filmler içerisinde şiddet öğelerinin yer aldığı çocuğa zarar verenler, ikinci gruptakiler çocukları sadece eğlendiren çizgi filmler, üçüncü gruptaki çizgi filmler ise hem eğlendiren hem de öğreten eğitici yönü olan çizgi filmlerdir. Bu kapsamda çocukların olabildiğince üçüncü gruptaki çizgi filmlerle buluşturulması önem arz etmektedir. Teknolojik araçlara giderek daha çok maruz kalan çocukların karşılaştıkları içeriklerin gelişimleri üzerindeki etkisi yadsınamaz. Araştırmacılar çocukların çeşitli elektronik medya araçlarına maruz kalması ile gelişimsel sonuçlar arasında ilişkiler kurarak, çocukların elektronik medya araçlarına maruz kalma sıklığı ve maruz kaldıkları içeriğin kalitesi gibi faktörleri araştırmaktadırlar (Waters, Domoff ve Tang, 2016). Üstündağ ve Şenol (2021) yaptıkları araştırmada çizgi filmlerin metin ve görsellerinde sözel, fiziksel ve psikolojik şiddete yer verildiğini, gerçeküstü korku öğelerinin bulunduğunu belirlemişlerdir. Çocuklar dijital ekranlarda daha çok çizgi filmlere ilgi duysalar da yapılan araştırmalar yetişkinlere yönelik hazırlanan içeriklere de maruz kaldıklarını ortaya çıkarmıştır. Her iki durum çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilmekte, davranış problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarının izledikleri içerikler hakkında bilgi sahibi olmaları önemlidir (Cesur ve Paker, 2007).

Geçmişten günümüze dijital ekranlarda çocuklara yönelik yer verilen programlar incelendiğinde çocuklar için hazırlanan içeriklerin her geçen gün hızla arttığı hatta özellikle yerli ve yabancı çocuk kanallarının çoğaldığı görülmektedir. Çocuklara yönelik programların artmasıyla çocukların ekran karşısında geçirdikleri süre de buna paralel olarak anlamlı bir şekilde artmaktadır (Karakuş, 2015). Erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında okul öncesi dönem, çocukların farklı alanlardaki gelişimlerini tamamlamaları için kritik bir dönemdir. Bu açıdan bakıldığında insan yaşamının önem taşıyan bu döneminde çocukların eğitimini etkileyen faktörlere dikkat etmek gerekmektedir. Bu dönemde çocukların öğrenmelerinde taklit ve model alma önemli yer tutar. Dijital ekranların yaygınlaşması ve çocukların aileleriyle geçirdikleri zamandan daha fazlasını ekran başında geçirmeleri çocukların, çizgi filmlerde bulunan karakterleri kendilerine model almaya başlamalarına neden olmaktadır (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Bu nedenle erken çocukluk yıllarında çocuklar gelişimleri açısından kritik dönemde olduklarından içinde bulundukları çevre ve karşılaştıkları her türlü uyaran oldukça önemlidir (Hamarat, Işıtan, Özcan ve Karaşahin, 2015).

Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar model alma, gözlem ve taklit yoluyla öğrenirler. Çocuklar daha önce yapamadıkları bazı becerileri modeli gözlemleme sonucu daha kolay öğrenebilmektedirler. Bandura'nın yapmış olduğu deneyde köpeklerden korkan okul öncesi çağındaki çocuklar denek olarak belirlenir. Köpeklerden korkmayan bir çocuk ise araştırmada model olarak kullanılır. Sekiz seans süresince çocuklar, model olan çocuğun köpekle etkileşimini seyrederek. Model, önce köpeği kapalı bir alanda okşarken son seanslara doğru köpeğin kapalı bulunduğu yere girerek hayvana sarılıp, yemek yedirir ve onunla oynar. Daha sonra denek olan çocukların köpeğe nasıl davrandıkları gözlenir. Çocukların çoğu önce çekingen davranışlardan sonra rahatça köpeğe yaklaşır ve temas ederler. Deney sonucundan hareketle Bandura'ya göre insanların sergilediği birçok davranış, diğer insanların yaptıkları davranışları gözlemleme ve onları modelleme yoluyla kazanılır. Örneğin, çocuklar kitaplarla bağ kurmayı ebeveynlerini kitap okurken gözlemleyerek öğrenebilirler. Yaşamdaki problemlere çözüm üretme becerilerini çevrelerindeki yetişkinlerin karşılaştıkları sorunlara karşı nasıl rol üstlendiklerini görerek geliştirebilirler. Ancak olumlu davranışlar gibi olumsuz davranışlar da modelleri gözlemleyerek öğrenilir. Örneğin saldırganlık davranışı çocuğun çevresinde agresif tavırlar sergileyen yetişkinler ya da akranlar yoluyla öğrenilebilir. Araştırmalara göre çocuklar saldırgan modelleri gözlemlediklerinde daha da saldırgan olmaktadır. Dolayısıyla ahlaki düşünce ve ahlaki davranış biçimleri gözlem ve modelleme yoluyla şekillenir. Buna göre de bireyin ahlaki yargılarının ve değer kazanımlarının – doğru veya yanlış – modeller aracılığıyla geliştiği söylenebilir (Bayrakçı 2013). Sosyal öğrenme teorisi, modelleme kavramından büyük ölçüde yararlanır. Bandura (1977), üç tür modelleme uyararı olduğundan söz etmektedir. Bunlar;

- 1- Canlı Model: İstenen bir davranışı ortaya koyan gerçek kişi.
- 2- Sembolik Model: Film, televizyon, internet, kitap ve radyo dahil olmak üzere medya aracılığıyla farklı platformlarda tasvir edilen gerçek veya kurgusal bir karakter veya kişi.
- 3- Sözlü Direktifler: Kişinin nasıl davranacağına ilişkin yönergeler

Bu açıdan bakıldığında çocukların izledikleri çizgi filmlerde sembolik modellerle karşılaştıkları söylenebilir. Doğru seçilmiş çizgi filmlerdeki sembolik modeller çocukları hem sosyal hem kültürel hem de dil gelişimleri açısından olumlu etkilemekte ve desteklemektedir (Karakuş, 2015). Okul öncesi dönem çocuklarına sözel olarak iletilen bilgiler yerine çocukların sevdikleri kahramanlar aracılığıyla iletilen bilginin daha kolay öğrenildiği ve çocuk üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir (Şahin, 2019). Bu nedenle çocuklar çizgi filmlerde veya animasyon filmlerinde karşılaştıkları karakterlerle özdeşim kurarak rol model alırlar. Çünkü çocuklar çevreleriyle kurdukları etkileşimde pasif alıcı değildirler (Çelen, 1999). 1970'li yıllardaki çalışmalarında Bandura, sosyal öğrenme teorisini açıklarken gözlemcinin, hareketsiz bir kamera ya da kaset çalar olmadığını aksine, hareket eden, sınıflandırmalar yapabilen, tercihlerde bulunabilen bir kimse olarak tanımlamıştır. Aktif bir gözlemci olarak çocuğun davranışlarını yakın çevresiyle kurduğu iletişim kadar kitle iletişim araçları da etkilemektedir (Kaya, 2007). Bu kitle iletişim araçlarından çizgi filmlerin olumlu ve renkli dünyası çocukların ilgisini çekmektedir. İzledikleri çizgi filmlerde ilk önce ana kahramanları taklitte başlayan süreç zamanla çocukların bu davranışları içselleştirmeleri ve yaşantılarına geçirmeleri ile sonuçlanır (Oruç, Tecim, Özyürek, 2011). Çocukların gelişimi üzerinde etkili olan çizgi filmlerin toplumsal anlamda olumlu bir benlik oluşturmaları için bir araç olarak

kullanılması da oldukça önemlidir. Çocuğun özellikle toplum içerisine girmeye başladığı ve sosyalleşmek için fırsat bulduğu okul öncesi dönemde toplumsal uyumu kolaylaştıracak olan değerlerle karşılaşması gerekmektedir (Aral ve Kadan, 2018). Ancak toplumumuzda aile yapılarının değişmesi, çekirdek aileye geçiş, anne ve babaların zamanlarının büyük bir bölümünü iş yaşamında geçirmeleri gibi durumlar çocukları ile daha az diyalog kurmalarına sebep olmaktadır. İletişimin azalması bazı değerlerin aktarımını da güç hale getirmektedir. Çünkü kültürün ve değerlerin aktarımında iletişimin önemli bir yeri vardır. Dijital ekranlar karşısında geçirilen sürenin artması da aile içinde olan iletişimi azaltmaktadır. Bu durumda ekranlarla etkileşimi daha fazla olan çocuğun izlediği çizgi filmler davranışlarını ve değer sistemini etkilemektedir (Erdoğan, 2010).

Değerler, toplum tarafından en iyi, en doğru olduğu kabul edilen genelleştirilmiş temel ahlak, ilke ve inançları kapsayan davranış prensipleridir. Çocuklar, nesnel gerçeklik olarak kendi toplumlarının değerleri ve uygulamalarına maruz kalarak büyürler. Çocukların değerler anlayışının gelişmesinde içinde yaşadıkları toplumların kültürü önemli bir rol oynar (Halstead ve Taylor, 1996). Çocukların değer yönelimleri büyük ölçüde resmi eğitim çağına geldiklerinde belirlenir. Başka bir deyişle, değerle ilgili bilginin edinilmesi ve değerlerin geliştirilmesi, özellikle okul öncesi eğitimde, çocuk gelişiminin erken aşamalarında gerçekleşir. Bu nedenle, nitelikli bir okul öncesi eğitimi, çocukların sosyo-duygusal becerilerinin gelişmesine yardımcı olan duygusal alanda değerle ilgili hedefleri de içermelidir. Özellikle saygı, sorumluluk, mutluluk, iş birliği, dostluk ve dürüstlük bir değerler eğitimi programı ile çocuklara kazandırılmalıdır (Halstead ve Taylor, 2000). Değerler eğitiminin erken çocukluk yıllarında başlaması çocukların değerleri daha kolay içselleştirmelerine katkı sağlamakta ve çocuğun yaşamında kalıcı izler bırakmaktadır (Selanik Ay ve Korkmaz, 2017). Değerler eğitiminin ana yöntemlerinden biri, çocuklarla etkileşimde bulunan yetişkinlerin iyi birer rol model olmalarıdır. Bunun için öğretmenlerin ve aile üyelerinin bu rollerini bilerek doğru model olmak için çaba göstermeleri gerekmektedir. Çünkü değerler eğitimi, büyük ölçüde sosyal etkileşim akışına gömülü rutin yaşantıların tümünü kapsamaktadır (Ulusoy, 2010; Thornberg ve Oğuz, 2013). Ebeveynler değer öğretimi konusunda çocuklarını oyun, müzik, hikâye ve görsel yardımcıları ile destekleyebilir (Mei-Ju, Chen-Hsin ve Pin-Chen, 2014). Ayrıca toplumsal kültürün önemli bir parçası olan değerleri çocukların erken yaşlardan itibaren kavrayabilmesi için etkili bir araç olan medyayı doğru şekilde kullanarak çocukların topluma uyumu kolaylaştırabilir, değerlerin devamlılığı sağlanabilir. Bu kapsamda özellikle çocukların en çok tercih ettikleri programlar olan çizgi filmler onlara doğru rol model sunabilmelidir. Yapılan bu araştırmada 4-5 yaş çocukların en çok tercih ettikleri çizgi filmlerin sosyal öğrenme bağlamında temel değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın bulguları çocuklarının izledikleri çizgi filmlerle ilgi bilgi sahibi olmak isteyen ailelere yol gösterici olacaktır. Ayrıca çizgi filmlerde hangi değerlerin yer aldığının bilinmesi değerler eğitimi konusunda çalışmalar yürüten eğitimcilere ve bu alanda çalışan senarist/yapımcılara içerik bakımından önemli katkı sağlayacaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma modelinde yapılandırılmış bir durum çalışmasıdır. Durum çalışması, bir olay ya da durum hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama kullanılarak o olay ya da durumun

derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır (Erkuş, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Creswell (2012)'e göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar vb.) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Bu nedenle araştırmanın amacı gereği bu çalışmada çizgi filmlerin analizinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde çok basamaklı bir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenecek çizgi filmleri belirlemek için öncelikle Sinop il merkezinde bulunan anaokulu ve anasınıflarına devam eden, 4-5 yaşlarında 150 çocuğa en çok izledikleri çizgi filmlerin isimleri sorularak bu yolla en çok izlenen çizgi film isimleri listesi oluşturulmuştur. Yanıtlarda 25 farklı çizgi film ismi yer almıştır. Bu çizgi filmler arasından en çok izlenen ilk 5 çizgi film seçilerek çalışma grubuna alınmıştır. Bunlar sırasıyla; Pijamaskeliler, Rafadan Tayfa, Niloya, Pepee ve Kral Şakir'dir. Belirlenen bu çizgi filmlerin her birinin yayınlanan toplam bölüm sayılarının %25'i rastgele seçilmiştir. Böylece seçilen bölümler araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunu oluşturan çizgi filmlerin yayınlanan toplam bölüm sayıları ve incelemeye alınan bölüm sayıları şu şekildedir;

- Pijamaskeliler, yayınlanan toplam bölüm sayısı 50, incelenen bölüm sayısı 13,
- Rafadan Tayfa, yayınlanan toplam bölüm sayısı 75, incelenen bölüm sayısı 19,
- Niloya yayınlanan toplam bölüm sayısı 79, incelenen bölüm sayısı 19,
- Pepee, yayınlanan toplam bölüm sayısı 200, incelenen bölüm sayısı 50,
- Kral Şakir, yayınlanan toplam bölüm sayısı 92, incelenen bölüm sayısı 23'tür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

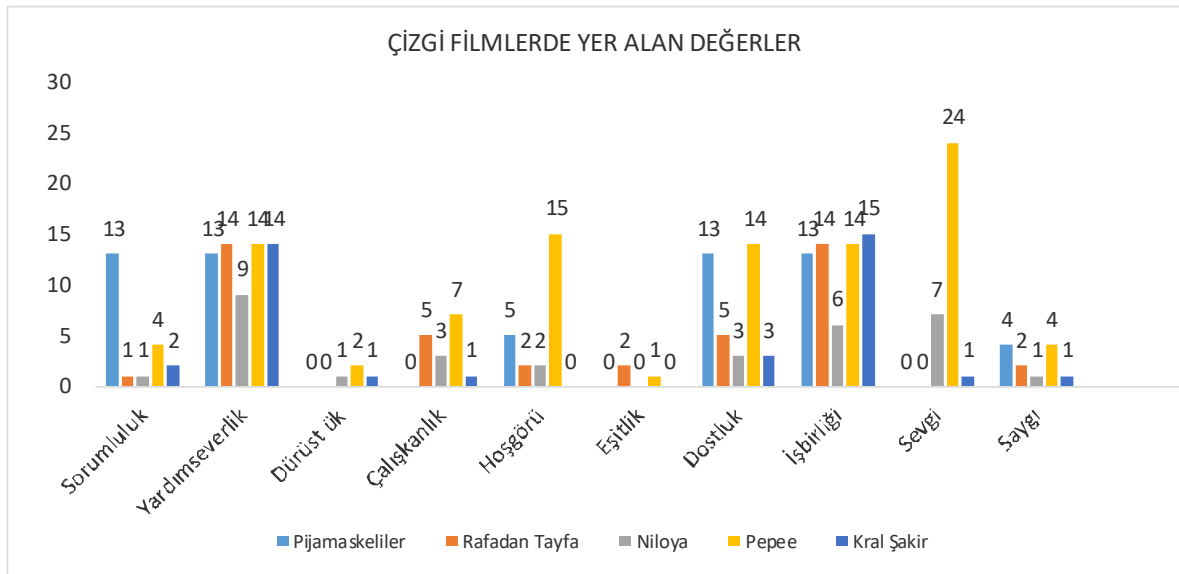
Araştırmada iki tür veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleminin belirlenmesi aşamasında öncelikle çocuklardan en çok izledikleri çizgi filmlerin isimlerinin alındığı çizgi filmler formu kullanılmıştır. Daha sonra belirlenen çizgi filmlerin incelenmesi aşamasında doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Çalışma grubuna seçilen çizgi film bölümleri her iki araştırmacı tarafından ayrı yerlerde izlenmiştir. Çalışma materyali olarak izlenen her bir bölüm, araştırma kapsamına alınan sorumluluk, yardımseverlik, dostluk, iş birliği, hoşgörü, saygı, sevgi, çalışkanlık, eşitlik, dürüstlük gibi temel değerler dikkate alınarak yapılmıştır. Çizgi film karakterlerinin cümleleri ve yaşadıkları olaylar değerlerle eşleştirilmiştir. Her bölüm izlenirken bu temel değerlerin yer aldığı 3'lü derecelendirmeli kontrol listesine işaretlemeler yapılmıştır. Ayrıca izlenen bölümlerde değerlerle ilişkili olduğu düşünülen durum ve olaylar bölüm içerisinde göze çarpan, dikkat çekici kısımlar betimlenerek kayda alınmıştır. Elde edilen veriler her iki araştırmacı tarafından karşılaştırılarak gözden geçirilmiştir. Araştırmanın yapısı gereği veriler içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Bulgular bazı doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Araştırmanın güvenirliğini sağlamak için veri kaynakları net bir biçimde açıklanmış ve analizlerin ne şekilde yapıldığı açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte güvenilebilirliği sağlamak amacıyla araştırmada üçgenleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yönetime göre verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında birden fazla araştırmacı yer alır (Başkale, 2016). Araştırma kapsamına dahil edilen çizgi filmler araştırmanın güvenirliğini arttırmak için iki araştırmacı tarafından farklı yerlerde izlenerek incelenmiştir. Çizgi filmler incelenirken araştırmacılar tarafından geliştirilen 3'lü likert tipi kontrol aracı kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından elde edilen veriler karşılaştırılarak uyumluluk sağlanmış, her iki araştırmacı tarafından aynı derecelendirme yapıldıysa değerlendirme geçerli kabul edilmiş, farklı işaretlemeler sonucu tereddütte düşülen durumlarda ise izlemeler tekrar birlikte gerçekleştirilerek ortak sonuca ulaşmaya çalışılmıştır. Araştırmanın geçerliliğini sağlamak için konuyla ilgili detaylı bir literatür çalışması yapılmış ve elde edilen bulgular bu çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

BULGULAR

Araştırma verilerini elde etmek için 48-66 ay arası çocuklara en çok tercih ettikleri çizgi filmler sorulmuştur. Çocukların bazıları birden fazla çizgi film söylemişlerdir. 150 çocuktan toplamda 185 yanıt gelmiştir. Yanıtlarda yer alan 25 farklı çizgi film arasından en çok izlenen 5 çizgi film belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla; Pijamaskeliler, Rafadan Tayfa, Niloya, Pepee ve Kral Şakir'dir. Belirlenen çizgi filmlerin yayınlanan bölümlerinin %25'i rastgele seçilerek araştırmamızın çalışma grubu oluşturulmuştur. Seçilen çizgi filmlerde yer alan değerler incelenerek tablolastırılmıştır. Çocukların en çok izledikleri çizgi filmlerde karşılaşılan değerler Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Çizgi Filmlerde Yer Alan Değerler

Grafik incelendiğinde çizgi filmlerde yer verilen değerler farklılık göstermektedir. Değerlerle ilgili oranlara bakıldığında çizgi filmler arasında en çok (n=99) değerlerle karşılaşılan çizgi film Pepee'dir. Ayrıca çizgi filmlerde iş birliği, yardımseverlik ve dostluk gibi değerlere daha çok verilirken dürüstlük ve eşitlik gibi değerlere daha az yer verildiği anlaşılmaktadır. Aşağıdaki tablolarda çizgi filmlerde yer verilen değerler ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 1. Pijamaskeliler Çizgi Filminde Yer Alan Değerler

DEĞERLER	N	(%)
Sorumluluk	13	100
Yardımseverlik	13	100
Dostluk	13	100
İş birliği	13	100
Hoşgörü	5	38.4
Saygı	4	30.7
Çalışkanlık	-	-
Eşitlik	-	-
Dürüstlük	-	-
Sevgi	-	-

Tablo 1 incelendiğinde Pijamaskeliler çizgi filminin incelenen 13 bölümlerinin %100'ünde sorumluluk, yardımseverlik dostluk ve iş birliği değerlerine yer verildiği görülmektedir. Hoşgörü değeriyle izlenen bölümlerin %38,4 'ünde karşılaşıldığı, saygı değeriyle ise incelenen bölümlerin %30,7 'sinde karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Pijamaskeliler çizgi filminin incelenen bölümlerinde çalışkanlık, eşitlik, dürüstlük ve sevgi değerlerine rastlanmamıştır.

Pijamaskeliler, Disney Channel kanalında yayınlanan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bir çizgi filmidir. Pijamaskeliler'in yayınlanan bölüm sayısı 50'dir. İngiliz ve Fransız ortak yapımıdır. Aksiyon, süper kahraman ve bilim kurgu türünde bir çizgi filmidir.

Pijamaskeliler; Kertenkele Çocuk Greg, Baykuş Kız Amaya ve Kedi Çocuk Connor olmak üzere kötülerle savaşan üç yakın arkadaşın başrolleri paylaştığı bir çizgi filmidir. Çizgi filmin kurgusu genel olarak Pijamaskelilerin karşılaştıkları sorunları ve onların bu sorunlara ilişkin geliştirdikleri çözümleri konu edinir. Pijamaskeliler çizgi filmi incelendiğinde sorumluluk, dostluk, yardımseverlik ve iş birliği değerlerine izlenilen 13 bölümün tümünde yer verildiği gözlemlenmiştir. Pijamaskeliler sadece kendi aralarında olan sorunlara ya da onların başına gelen kötü durumlara karşı değil herkesin sorunlarına karşı duyarlıdır ve yardım etmeye çalışırlar. Grup üyelerinin her birinin ayrı bir özelliği vardır ve iş birliği içinde sorunların üstesinden gelmeye çalışırlar. Connor, Greg ve Amaya çok iyi dostlardır ve iyi dost oldukları birçok bölümde vurgulanmaktadır. Örneğin bir bölümde hoşgörü ve saygı değerleri şu şekilde ele alınmıştır. Connor okulda verilecek konserde müzik aleti çalmaktan korktuğu için, çalacakları müzik aletlerini ararken sürekli planı bozar. Ancak arkadaşları ona karşı hoşgörülü yaklaşır, korkusuna saygı duyarlar ve onu anlamaya çalışırlar. Bir başka bölümde ise iş birliği değerine vurgu yapılmıştır. Filmin kahramanlarından Amaya: *'En iyi kahraman kurtarışını yapamadın, üzgün değil misin?* diye sorar. Connor: *'En iyi süper kurtarışım Gece Ninjasını hep birlikte kurtarmaktı çocuklar'* şeklinde cevap verir.

İncelenen çizgi filmde çalışkanlık, eşitlik, dürüstlük ve sevgi değerlerine hiç yer verilmediği buna ek olarak da hoşgörü (%38,4) ve saygı (%30,7) değerlerine oldukça az verildiği görülmüştür.

Tablo 2. Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Yer Alan Değerler

DEĞERLER	N	(%)
İş birliği	14	73.6
Yardımsellik	14	73.6
Çalışkanlık	5	26.3
Dostluk	5	26.3
Hoşgörü	2	10.5
Eşitlik	2	10.5
Saygı	2	10.5
Sorumluluk	1	5.2
Sevgi	-	-
Dürüstlük	-	-

Tablo 2 incelendiğinde Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenen bölümlerinin %73,6'sında iş birliği ve yardımsellik değerlerine yer verildiği görülmektedir. Çalışkanlık ve dostluk değerleriyle izlenen bölümlerin %26,3'ünde karşılaştığı, hoşgörü, eşitlik ve saygı değerleriyle ise incelenen bölümlerin %10,5'inde karşılaştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca sorumluluk değerine Rafadan Tayfa çizgi filminde %5,2 oranında yer verildiği anlaşılmaktadır. Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenen bölümlerinde dürüstlük ve sevgi değerlerine rastlanmamıştır.

Rafadan Tayfa, TRT Çocuk kanalında yayınlanan hem okul öncesi hem de ilköğretim düzeyine yönelik bir çizgi filmidir. Yayınlanan 75 bölümü vardır. Türk yapımı olan çizgi film "Rafadan Tayfa" adındaki arkadaş grubunun yaşadığı maceralardan oluşur. 90'lı yılların mahalle yaşamını ve insan ilişkilerini yansıtmaktadır. Rafadan Tayfa çizgi filmi incelendiğinde yardımsellik ve iş birliği değerlerine incelenen edilen 19 bölümün 14'ünde rastlanmıştır. Çizgi filmin genelinde mahallede veya kendi aralarında yaşanan sorunlara yönelik bir dayanışma ve yardımlaşma söz konusudur. Örneğin bir bölümde yardımsellik değeri şu şekilde ele alınmıştır. Kamil ve Mert halk oyunları kulübüne seçilmeyi çok isterler. Bunun için zeybek oynamayı öğrenmeye çalışırlar. Ancak kendi çabalarıyla yeterince verimli olamadıklarını fark ederler. Mahallelerindeki Egeli olan Basri amcadan yardım isterler. Basri amca başta emin olamaz. Yaşlı bir adamdır ama sonrasında çocukların çabalarını görünce onlara yardım etmeyi kabul eder. Basri amcanın da yardımıyla Kâmil ve Mert zeybek oynamayı çok iyi öğrenir ve seçmeleri kazanırlar". Bir başka bölümde iş birliği değeri şu şekilde işlenmiştir. Sevim ve Hale okulun tiyatro kulübünün kostümlerini onarmak için eve götürürler. Yolda Rafadan Tayfayla karşılaşırlar. Çantaların çok ağır olduğunu gören Rafadan Tayfa taşımak için yardım ederler. Çantaların içinde ne olduğunu merak edip sorarlar ve Sevim anlatır. Mert, Hayri ve Kâmil de onlara kostümlerin onarılması için yardım etmek istediklerini söylerler. Hep birlikte kısa sürede kostümleri onarır okula geri götürürler.

Bunların dışında incelenen çizgi filmde sevgi ve dürüstlük değerlerine izlenen 19 bölümde rastlanmamıştır. Çalışkanlık (%26,3), dostluk (%26,3), hoşgörü (%10,5), eşitlik (%10,5), saygı (%10,5) ve sorumluluk (%5,2) gibi bazı değerlere az yer verildiği gözlenmiştir.

Tablo 3. Niloya Çizgi Filminde Yer Alan Değerler

DEĞERLER	N	(%)
Yardımseverlik	9	45
Sevgi	7	35
İş birliği	6	30
Dostluk	3	15
Çalışkanlık	3	15
Hoşgörü	1	5
Saygı	1	5
Sorumluluk	1	5
Dürüstlük	1	5
Eşitlik	-	-

Tablo 3 incelendiğinde Niloya çizgi filminin incelenen bölümlerinin %45’inde yardımseverlik değerine yer verildiği görülmektedir. Sevgi değerine izlenen bölümlerin %35’inde, iş birliği değerine %30’unda karşılaşıldığı, dostluk ve çalışkanlık değerleriyle ise incelenen bölümlerin %15’inde karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca sorumluluk, hoşgörü, saygı ve dürüstlük değerlerine Rafadan Tayfa çizgi filminde %5 oranında yer verildiği anlaşılmaktadır. Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenen bölümlerinde eşitlik değerine rastlanmamıştır.

Niloya, okul öncesi dönem çocukları için, özel olarak tasarlanmış, Yumurcak TV’nin yerli çizgi film projesidir. 2008 yılında ilk yapımına başlanmıştır. Şu an TRT Çocuk’ ta yayınlanmaktadır. Niloya ailesiyle birlikte Karadeniz’de nehir kenarındaki bir köyde yaşayan küçük bir kızdır. Niloya çizgi filmi incelendiğinde yardımseverlik değerine izlenen 19 bölümün 9’unda yer verildiği görülmüştür. Niloya, Mete ve abisi çok yardımsever çocuklardır. Çevrelerindeki her canlıya yardım ederler. Örneğin bir bölümde sevgi ve yardımseverlik değeri şu şekilde ele alınmıştır. Niloya’nın annesi hastalanmıştır. Ve babaları anneleri için çorba hazırlayacaktır. Murat ve Niloya babalarına yardım etmek isterler. Hep birlikte çorbayı hazırlarlar ama Niloya tuz diye yanlışlıkla şeker verdiği için çorba güzel olmaz. Tam o sırada babaannesi elinde bir tencere çorbayla gelir. Niloya ve abisi çok mutlu olur. Niloya ve abisi tüm gün anneleriyle ilgilenirler. Niloya bir şarkı söyler. *“Bizim evin bacasından sıcacık sevgi tüter. Çünkü biz bir aileyiz. Herkes birbirini çok sever. Canım annem biraz üşütmüş, dinlenmesi gerekli. Şimdi sıcak bir çorba yapmalı, gözlerinin içine bakmalı.”* Bir başka bölümde dürüstlük değeri şu şekilde ele alınmıştır. Niloya bahçelerindeki domateslerin olgunlaşmasını sabırla beklemektedir. Ama çok uzun süredir beklediği için artık sıkılır ve beklemek istemez. Domateslere kızarmaları için yardım etmek ister. Gece çıkıp tüm domatesleri kırmızıya boyar. Sabah olduğunda Murat ve annesi sevinçle Niloya’yı bahçeye çağırırlar. Murat annesine *“artık domatesleri toplayabiliriz”* der. Niloya ise *“acele etmeyelim”* der. Tam o sırada yağmur başlar ve hızla eve giderler. Niloya boyalar akacak diye çok endişelenir. Yağmur

durduğunda annesi ve Murat domatesleri toplamaya karar verirler. Niloya da domatesleri boyadığını söyler ve özür diler. Annesi: “Dürüst davranıp doğruyu söylediğin için teşekkürler kızım” der.

Niloya çizgi filminin incelenen bölümlerinde eşitlik değerine rastlanmamıştır. Buna ek olarak sevgi (%35), iş birliği (%30), dostluk (%15), çalışkanlık (%15), hoşgörü (%5), saygı (%5), sorumluluk (%5) ve dürüstlük (%5) değerlerine az yer verildiği gözlenmiştir.

Tablo 4. Pepee Çizgi Filminde Yer Alan Değerler

DEĞERLER	N	(%)
Sevgi	24	48
Hoşgörü	15	30
Yardımselik	14	28
Dostluk	14	28
İş birliği	14	28
Çalışkanlık	7	14
Saygı	4	8
Sorumluluk	4	8
Dürüstlük	2	4
Eşitlik	1	2

Tablo 4 incelendiğinde Pepee çizgi filminin incelenen bölümlerinin %48’inde sevgi değerine yer verildiği görülmektedir. Hoşgörü değerine izlenen bölümlerin %30’unda, iş birliği yardımselik ve dostluk değerlerine incelenen bölümlerin %28’inde karşılaştığı, çalışkanlık değerine ise incelenen bölümlerin %14’ünde karşılaştığı anlaşılmaktadır. Sorumluluk ve saygı değerlerine Pepee çizgi filminde %8 oranında yer verilmiştir. Ayrıca dürüstlük değerine %4, eşitlik değerine ise %2 oranında yer verildiği görülmektedir.

Pepee okul öncesi yaş grubuna hitap eden tamamen Türk yapımı bir çizgi filmidir. Pepee karakteri, konuşma zorluğu çeken 4 yaşında bir erkek çocuktur. Karakterin ismi Anadolu’da konuşma zorluğu çeken insanlara söylenen “pepe” sözcüğünden gelmektedir. Pepee, çizgi filmin ilerleyen bölümlerinde konuşma güçlüğüne aşar ve düzgün konuşmaya başlar. Ayrıca kardeşini çok seven bir karakterdir. Pepee çizgi filmi incelendiğinde sevgi değerine izlenen 50 bölümden 24’ünde yer verildiği görülmektedir. Pepee, arkadaşları ve ailesi birbirine karşı sevgi doludur. Genel olarak sevgi değeri bölümler içerisine dağıtılmıştır. Ancak bazı bölümlerde özellikle sevgi değerinin üzerinde durulduğu gözlenmiştir.

Örneğin bir bölümde eşitlik değeri şu şekilde ele alınmıştır. Pepee ve Bebee oyun oynarken bebeklerden birinin beyaz, diğerinin siyah, bir başka bebeğin tek gözünün açılmadığını, başka bir bebeğin de tek bacağının kırık olduğunu görürler. “Farklı olabilirler ama hepsi benim bebeklerim ve ben hepsini çok seviyorum.” der Bebee. Bebeklerinin hepsini alır ve onlarla mutlu bir şekilde oynar. Bir başka bölümde ise dostluk değerine şu şekilde vurgu yapılır. Bibi Pepee’yi oyuncaklarıyla oynamaya çağırır. Ama Pepee’yi kendisi çağırmasına rağmen, oyuncaklarını Pepee’yle paylaşmak istemez. Pepee bu duruma çok üzülür ve evine gider. Bibi bunu fark ettiğinde çok üzülür. “Canım dostum ondan özür dilemek ve onu çok mutlu etmek istiyorum.” der.

Pepee çizgi filminin izlenen 50 bölümüne bakıldığında hoşgörü (%30), yardımseverlik (%28), dostluk (%28), iş birliği (%28), çalışkanlık (%14), saygı (%8), sorumluluk (%8), dürüstlük (%4), eşitlik (%2) değerlerine az yer verildiği gözlenmiştir.

Tablo 5. Kral Şakir Çizgi Filminde Yer Alan Değerler

DEĞERLER	N	(%)
İş birliği	15	65.2
Yardımseverlik	14	60.8
Dostluk	3	13.04
Sorumluluk	2	8.6
Sevgi	1	4.3
Çalışkanlık	1	4.3
Saygı	1	4.3
Dürüstlük	1	4.3
Eşitlik	-	-
Hoşgörü	-	-

Tablo 5 incelendiğinde Kral Şakir çizgi filminin incelenen bölümlerinin %65,2' sinde iş birliği değerine yer verildiği görülmektedir. Yardımseverlik değerine izlenen bölümlerin %60,8'inde, dostluk değerine %13'04 'ünde karşılaşıldığı, sorumluluk değerine ise incelenen bölümlerin %8,6'sinde karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca sevgi, çalışkanlık, saygı ve dürüstlük değerlerine Kral Şakir çizgi filminde %4,3 oranında yer verildiği anlaşılmaktadır. Kral Şakir çizgi filminin incelenen bölümlerinde eşitlik ve hoşgörü değerlerine rastlanmamıştır.

Kral Şakir, Cartoon Network Türkiye'nin ilk Türk ve kendi yapımı çizgi dizisidir. Yayınlanan bölüm sayısı 92'dir. Bir aslan ailesinin çocuğu olan Şakir'in ailesi ve arkadaşları ile olan maceraları anlatılmaktadır. Kral Şakir çizgi filmi incelendiğinde iş birliği değerine izlenen 23 bölümden 15'inde, yardımseverlik değerine izlenen bölümler arasından 14 bölümde yer verildiği görülmüştür. Çizgi filmde Şakir ve ailesinin başına gelen maceralar anlatılmaktadır. Bu maceralar daha çok herhangi birinin başına bir şey gelmesi diğerlerinin ona yardım etmek için peşinden gitmesi sonucu yaşanır.

Örneğin bir bölümde çalışkanlık değeri şu şekilde işlenmiştir. Şakir patenle kayamadığı için pes eder ve patenleri çıkarır. Giderken önüne birden gökten bir asansör düşer. Necati merak edip asansöre biner ve Remzi ile Şakir de onu yalnız bırakmamak için peşinden giderler. Asansör 'Pes Edenler Hapishanesinden' Şakir için düşmüştür. Hapishanedeki adam gülerken Şakir'e "Pes ettin. O yüzden buradasın. Buradaki herkes pes ettiği için burada." der. Şakir çabalamadığı için pişman olur.

Kral Şakir çizgi filminin incelenen bölümlerinde eşitlik ve hoşgörü değerlerine rastlanılmamıştır. Buna ek olarak dostluk (%13.04), sorumluluk (%8,6), sevgi (%4,3), çalışkanlık (%4,3), saygı (%4,3), ve dürüstlük (%4,3), değerlerine az yer verildiği gözlenmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Dijital araçlar ve imkanlar her geçen gün gelişmekte ve içerikleri de çeşitlenmektedir. Bu içeriklerden sadece biri olan çizgi filmler halen çocukların en çok takip ettiği dijital ürünlerin başındadır. Özdemir ve Ramazan (2013) tarafından yapılan araştırmaya katılan çocukların tümü günde bir ya da iki saat çizgi film programlarını seyrettiklerini ifade etmişlerdir. Çocukların ilgi gösterdikleri çizgi filmler onların gelişim ve öğrenmelerini etkilemektedir. Yapılan bu araştırmalar çocuğun çevresiyle ve çevresindeki uyaranlarla kurduğu etkileşimin davranışlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileme gücüne sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla insan sosyal bir varlıktır ve daha çok sosyal etkileşim kurarak öğrenme deneyimini gerçekleştirir. Sosyal öğrenme kuramına dayalı öğretim etkinliklerinin, çocukların öğrenmelerinin kalıcılığı üzerinde büyük bir etkisi olduğu saptanmıştır (Demirbaş ve Yağbasan, 2005). Bandura ve arkadaşları, farklı türdeki modellerin çocukların davranışları üzerindeki etkisini yaptıkları bir deneyde incelemiştir. Bu deneyde bir grup çocuk, model olarak gerçek yaşamdaki insanları, bir grup çocuk, filmlerdeki insanları, bir grup çocuk da çizgi film kahramanlarını izlemişlerdir. Tüm modeller bir yapma bebeğe saldırgan davranışlar göstermişlerdir. Deneyin ikinci bölümünde, modelleri izleyen çocukların saldırgan davranışları ölçülmüştür. En yüksek saldırganlık davranışını, çizgi film modellerini izleyen grup göstermiştir. Saldırganlık bakımından bu grubu, filmdeki insan modelini gözleyen grup izlemiş; en düşük düzeyde saldırganlık davranışları da gerçek yaşamdaki insan modellerini izleyen grupta gözlenmiştir. Buna göre çocuklar, en çok çizgi film kahramanlarını, daha sonra film kahramanlarını, en son ise gerçek yaşamdaki kişileri taklit etmektedir. Yapılan bu çalışmada sosyal öğrenme kuramı bağlamında çocukların en çok izledikleri ve model alma, taklit etme davranışı gösterebilecekleri çizgi filmlere odaklanılarak değerler incelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre en çok izlenen çizgi filmlerin sırasıyla; Pijamaskeliler, Rafadan Tayfa, Niloya, Pepee ve Kral Şakir'dir. Pijamaskeliler, Okul öncesi dönemde çocuklara kazandırılması gereken değerler bakımından incelendiğinde, en çok tercih edilen çizgi filmlerde değerlerin çoğuna doğrudan yer verildiği görülmektedir. Bazı değerlere ise örtük bir şekilde yer verilmektedir. Elde edilen bulgular dikkate alındığında incelenen çizgi filmlerde Pijamaskeliler, Rafadan Tayfa, Niloya ve Kral Şakir'de yardımlaşma değerinin yeterli düzeyde verildiği dolayısıyla incelenen çizgi filmlerin çoğunun çocuklar için yardımlaşma değerini öğretici nitelikte olduğu çıkarımında bulunulabilir. Çalışma sonuçlarına benzer olarak Şentürk ve Keskin (2019) Rafadan tayfa çizgi filmi üzerine yaptığı çalışmada, Karakuş (2015) Niloya çizgi filmine ilişkin araştırmasında, Şahin (2019) yerli çizgi filmler üzerine yapmış olduğu çalışmada ve Çetin (2018) Keloğlan Masalları isimli çizgi filmlerle ilgili çalışmasında yardımlaşma değerine çok sayıda yer verildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca çizgi filmler üzerine yapılan birçok çalışmada da yardımlaşma değerinin en çok işlenen değerlerden olduğu belirlenmiştir (Akıncı, 2013; Demir, 2019; Dumova, 2007; Güven ve Akıncı, 2014; Song ve Zhang, 2008; Şentürk ve Keskin, 2019). İncelenen çizgi filmlerden Pijamaskeliler, Rafadan Tayfa, ve Kral Şakirde iş birliği değerinin yeterli düzeyde ele alındığı bu çizgi filmlerin çoğunun çocuklar için iş birliği değerini öğretici nitelikte olduğu görülmüştür. Çalışma sonuçlarına benzer olarak Özyürek, Kaya, Yeşil ve Karadaş (2018) Keloğlan Masalları çizgi filmlerinde, Kaymak ve Öğretir Özçelik (2020) ise Vikingler çizgi filmlerinde en çok ele alınan değerler arasında iş birliğinin yer aldığını

belirtmişlerdir. Ancak çizgi filmlerde iş birliği değerinin vurgulanmadığını belirten araştırmalar da bulunmaktadır (Batur, Sır ve Bek, 2012; Özbay ve Tayşi, 2011).

Çizgi filmlerde saygı değerine çok az düzeyde değinildiği belirlenmiştir. Yapılan ilgili çalışmalar incelendiğinde de saygı değerine ya hiç değinilmediği ya da çok az değinildiği belirlenmiştir (Akıncı, 2013; Demir, 2019; Dumova, 2007; Güven ve Akıncı, 2014; Karakuş, 2015; Sadioğlu vd, 2018; Song ve Zhang, 2008; Şentürk ve Keskin, 2019; Yener, Yılmaz ve Şen, 2021). Bu araştırmanın sonuçlarına göre çizgi filmlerin çocuklar için saygı değeri bakımından öğretici nitelikte olmadığı anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamında analiz edilen çizgi filmlerde eşitlik değerine az yer verildiği belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde eşitlik değerinin vurgulanmadığı ya da çok az yer verildiği görülmüştür (Akıncı, 2013; Demir, 2019; Dumova, 2007; Güven ve Akıncı, 2014; Karakuş, 2015; Sadioğlu vd., 2018; Song ve Zhang, 2008; Şentürk ve Keskin, 2019; Yener, Yılmaz ve Şen, 2021). Aynı şekilde dürüstlük değerine de az yer verildiği belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde de benzer şekilde bu kavrama ya hiç değinilmediği ya da çok az değinildiği görülmektedir (Demir, 2019; Güven ve Akıncı, 2014; Karakuş, 2015; Yener, Yılmaz ve Şen, 2021). Araştırma bulgularına göre çizgi filmlerin çoğunun çocukları dürüstlük ve eşitlik gibi değerleri kazandırma açısından oldukça yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada incelenen çizgi filmler arasından biri dışında sevgi değerine az yer verildiği belirlenmiştir. Ancak alanyazın incelendiğinde araştırma bulgularını desteklemeyen sonuçlarla karşılaşmıştır. Yapılan araştırmalarda çizgi filmlerde sevgi değeri sıklıkla ele alınan değerler arasında gösterilmektedir (Güven ve Akıncı, 2014; Karakuş, 2015; Kaymak ve Öğretir Özçelik, 2020; Şentürk ve Keskin, 2019; Yener, Yılmaz ve Şen, 2021). Buna göre çizgi filmlerin çocuklar için sevgi değeri bakımından öğretici nitelikte olup olmadığını belirlemek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu sonuçlar genel olarak küçük yaştan itibaren çocuklara sosyal dayanışmayı destekleyen değerlerin kazandırılmasına önem verilmesinin yanı sıra dürüstlük ve eşitlik gibi etik ilkelerle ilgili olan değerlerin çizgi filmlerde daha az önemsendiğine de dikkat çekmektedir. Bu sonuç Aral ve Kadan (2018) tarafından ulaşılan bulgularla da örtüşmektedir. Okul öncesi eğitim programı değerler eğitimi açısından incelendiğinde daha çok sırasıyla sorumluluk, saygı, dayanışma gibi değerler ön plana çıkarken eşitlik ve adalet gibi etik değerlere daha az verildiği görülmektedir. Kayıran ve Bağçeci (2018) yaptıkları araştırmada okul öncesi dönem çocuklarına yönelik değerler eğitimi programı için bir ihtiyaç analizi gerçekleştirmişlerdir. İhtiyaç analizi bulgularına göre okul öncesi dönem değerler eğitimi programı kapsamında öğretmenler tarafından okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanması zorunlu olarak seçilen ilk on değer şu şekildedir: Dürüstlük, vatanseverlik, sorumluluk, saygı, büyüklere saygı, çevreye saygı, sevgi, adil olma, başkalarının haklarına saygı ve mütevazı olma. Ayrıca öğretmenler tarafından sıralanan en az beş değer ise sosyal sorumluluk, cömertlik, iş birliği, açık sözlülük ve cesarettir. Bu sonuçlar öğretmenlerin önemsedikleri değerlerle çizgi filmlerde ön plana çıkarılan değerler arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Samaniego ve Pascual (2007) yaptıkları araştırmada televizyon ve çizgi filmlerin öğrenme kaynağı olarak kullanılmasında üç farklı boyuttan söz etmektedir. Bunlar izlenen içerik, ortamın kendisi ve kullanılan dildir. Dolayısıyla bu üç boyut birbiriyle ilişkilidir. Sadece içeriğe odaklanarak izlenen programları yüceltmek ya da kötülemek anlamlı değildir. İzlenen programların verdiği mesajla bağlam arasında anlamlı bir ilişki vardır ve kültürleşme tek yönlü bir kavram değildir. Bu araştırmadan yola çıkarak izlenen çizgi filmlerin ortamdaki bağımsız değerlendirilmesi mümkün değildir. Değerlerin çizgi filmler aracılığıyla çocuklara kazandırılması ancak yaşadıkları çevrede de benzer değerlerle karşılaştıklarında mümkün olacaktır. Ebeveynlerin ahlaki değerleri aile ortamında yaşatmaları değerlerin çocuklar tarafından kazanılmasını kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla salt olarak maruz kalınan içeriklerin çocukların değer yargıları üzerindeki etkisinden söz etmek olası değildir. Oruç, Tezim ve Özyürek (2011)'e göre çocukların çizgi film izlemeleri ve izledikleri çizgi filmlerdeki kahramanları model almalarının, ilgili literatüre kıyasla olumsuz özelliklerden ziyade olumlu yönde gerçekleştiği görülmüştür. Çocukların kendi cinsiyetlerinde olan kahramanları daha ileri düzeyde benimseyerek bunlara olumlu anlamlar yükledikleri gözlemlenmiştir. Bu anlam yükleme gerçek hayatta da karşılık bulmaktadır. Çünkü çocukların çizgi kahramanları model alma gerekçeleriyle gerçek hayatta benimsedikleri modeller arasında tam bir uyum söz konusu olduğu gözlenmiştir. Buna göre çizgi filmlerde değerlerin vurgulanması çocukların değer davranışlarına olumlu anlamlar yükleyerek benimsemelerine destek olabilir. Burger (2006) Kişilik isimli kitabında bireyin davranışının başkalarının geçirdiği yaşantılardan etkilendiğini ifade etmektedir. Örneğin saldırgan davranışları cezalandırılan modeli izleyen çocuklar saldırganlığı öğrenmişlerdir, ancak gözlenebilir davranışa yani performansa dönüştürmemişlerdir. Sonuç olarak, 48-66 aylık çocukların en çok tercih ettikleri çizgi filmleri sosyal öğrenme kuramı bağlamında değerler açısından incelediğimizde; yardımseverlik değerinin %51,2 oranla en çok yer verilen değer olduğu söylenebilir. İş birliği değerine toplamda 64 bölümde, dostluk değerine 38 bölümde, sevgi değerine 32 bölümde, hoşgörü değerine 23 bölümde, sorumluluk değerine 21 bölümde, çalışkanlık değerine 16 bölümde, saygı değerine 12 bölümde, dürüstlük değerine 4 bölümde ve eşitlik değerine 3 bölümde doğrudan yer verildiği belirlenmiştir.

ÖNERİLER

İncelenen çizgi filmlerin değerler eğitime katkısı olduğu düşünülmektedir. Çocuklar bu çizgi filmleri izlerken ebeveyn eşliği olmalıdır. Bu durum çocukla ebeveyn arasında kurulacak diyaloga ortam hazırlayabilir. Ayrıca çizgi filmlerde karşılaşılabilecek olumsuz durumlar anne babanın aktif arabuluculuk rolüyle eğitici hale dönüştürülebilir. Örneğin birlikte izlenen çizgi film sonrasında ebeveyn ve çocuk tarafından tartışarak izlenen içeriğin eğitici bir amaca hizmet etmesi sağlanabilir. Böylece çizgi filmlerin yıkıcı etkisi azaltılarak değerler eğitimi için bir fırsat oluşturulabilir. Çizgi filmler hazırlanırken, içerikleri ve işlenecek değerler belirlenirken alan uzmanlarının görüşleri alınmalı ve hazırlık ekiplerinde okul öncesi eğitimcileri ve çocuk gelişimi uzmanları yer almalıdır. Bu durum değerler açısından daha nitelikli çizgi filmler hazırlanmasına yardımcı olabilir.

Çocukların yoğun olarak etkileşim kurduğu çizgi filmlerle birlikte dijital video uygulamaları da değerler açısından araştırmacılar tarafından daha çok incelenmelidir. Çocuklar televizyon ya da internette izledikleri çizgi filmler

kadar farklı dijital platformlardan ulaşabildikleri video kanallarını da izlemektedirler. Yapılacak araştırmalarda dijital uygulamalardaki video kanallarındaki çocukların izledikleri içerikler değerler açısından incelenebilir.

Etik Metni

Bu makale, dergi yayın ilkelerine, yazım kurallarına, araştırma ve yayın etiği kurallarına ve dergi etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Makale ile ilgili her türlü ihlalden yazarlar sorumludur.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı: Araştırmaya 1. yazar %50 oranında, 2. yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. (2013). *Okul öncesi döneme yönelik hazırlanan çizgi filmlerde değerlerin sunumu: TRT Çocuk kanalı örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Anderson, D. R., & Pempek, T. A. (2005). Television and very young children. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 505-522. <https://doi.org/10.1177/0002764204271506>
- Anggara, I. G. A. S., Santosa, H., & Udayana, A. G. B. (2019). Character education and moral value in 2d animation film entitled "Pendeta Bangau". *Jurnal Seni Media Rekam*, 10(2), 57-70. <https://doi.org/10.33153/capture.v10i2.2449>
- Aral, N., & Kadan, A. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 113-131. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182159>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-hall.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-18.
- Batur, Z., Sır, A. N., & Bek, H. (2012). Nasreddin hoca fıkralarında değer yargıları ve eğitim. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 7(3), 583-596. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3350>
- Bayrakçı, M. (2013). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 198-210.
- Bentley, G. F., Turner, K. M., & Jago, R. (2016). Mothers' views of their preschool child's screen-viewing behaviour: a qualitative study. *BMC Public Health*, 16(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3440-z>
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. Kaknüs Yayınları.
- Büyükbaykal, G. (2012). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(28), 31-44.
- Cesur, S., & Paker, O. (2007). Televizyon ve çocuk: Çocukların tv programlarına ilişkin tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19), 106-125.
- Çelen, H. N. (1999). *Öğrenme psikolojisi: Kuramlar*. İmge Yayınevi.

- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Pearson.
- Demir, R. (2019). *Türkiye’de çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerde dini ve kültürel değerler eğitimi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Demirbaş, M., & Yağbasan, R. (2005). Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin akademik başarılarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 161-180.
- Dumova, T. (2007). Prosocial content in a local children's television program. *International Journal of Technology, Knowledge and Society*, 2(8), 129-139.
- Erdoğan, S. (2010). Erken çocukluk döneminde televizyonun sosyal gelişime ve değerler eğitime etkisi. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. 11-13 Kasım.
- Erkuş, A. (2016). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Güven, G., & Akıncı, A. (2014). Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan değerlere ait sözel ifadelerin sunumu: TRT Çocuk kanalı örneği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 429-445. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.32701>
- Halstead, J.M., & Taylor, M.J. (1996). *Values in education and education in values*. The Falmer Press.
- Halstead, J. M., & Taylor, M.J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30(2), 169-202.
- Hamarat, D., Işıtan, S., Özcan, A., & Karaşahin, H. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmler üzerine bir inceleme: Caillou ve Sünger Bob örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 75-91. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.645462>
- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitime katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(30), 251-277.
- Kaya, A. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Pegem A Yayıncılık.
- Kayiran, D., & Bağçeci, B. (2018). Needs analysis on values education programme for preschool students. *Journal of Education and Training Studies*, 6(10), 69-73. <https://doi.org/10.11114/jets.v6i10.3538>
- Kaymak, N., & Öğretir Özçelik, A. D., (2020). Evrensel değerler üzerine bir inceleme: Vikingler çizgi film örneği. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 26-43. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.733890>
- Mei-Ju, C., Chen-Hsin, Y., & Pin-Chen, H. (2014). The beauty of character education on preschool children's parent-child relationship. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 143, 527-533. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.431>
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 303-319.
- Özbay, M., & Tayş, E. K. (2011). Dede Korkut hikâyeleri’nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.

- Özdemir, A., & Ramazan, O. (2012). Çizgi filmlerin çocukların davranışları üzerindeki etkisinin anne görüşlerine göre incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35, 157-173.
- Özyürek, A., Kaya, B., Yeşil, Z., & Karadaş, İ. (2018). Keloğlan masalları çizgi filminin değerler açısından incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 1-11.
- Sadioğlu, Ö., Turan, M., Dikmen, N., Yılmaz, M., & Özkan, Y. (2018). Değerlerin öğretiminde çizgi filmler: Rafadan Tayfa örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 240-251. <https://doi.org/10.17679/inuefd.333173>
- Samaniego, C. M., & Pascual, A. C. (2007). The teaching and learning of values through television. *International Review of Education*, 53(1), 5-21. <https://doi.org/10.1007/s11159-006-9028-6>
- Sharkins, K.A., Newton, A.B., Albaiz, N.E.A., & Ernest, J.M. (2015). Preschool children's exposure to media, technology, and screen time: Perspectives of caregivers from three early childcare settings. *Early Childhood Education Journal*, 43(6). <https://doi.org/10.1007/s10643-015-0732-3>
- Selanik Ay, T., & Korkmaz, Ç. (2017). Sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve kültürel öğeler bağlamında "Küçük Hezarfen" çizgi filmi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 49-62.
- Song, Y., & Zhang, Y. B. (2008). Cultural values in Chinese children's animation: A content analysis of the legend of Nezha. *China Media Research*, 4(3), 18-27.
- Şahin, R. N. (2019). TRT'nin çocuklara yönelik çizgi filmlerinin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından incelenmesi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Şentürk, Ş., & Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa çizgi filminin milli ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1-15. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548307>
- Thornberg, R., & Oğuz, E. (2013). Teachers' views on values education: A qualitative study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, 59, 49-56. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2013.03.005>
- Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: Davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(1), 32-51.
- Üstündağ, A., & Şenol, F. B. (2021). Çizgi filmlerde yer alan şiddet ve korku öğelerinin incelenmesi: TRT çocuk kanalı örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(1), 173-188.
- Waters, N.E., Domoff, S.E., & Tang, S. (2016) *Parenting of preschool children's media use in the home*. In book: *Socializing Children Through Language* (11-145 ss.). <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-803624-2.00005-9>
- Yener, Y., Yılmaz, M., & Şen, M. (2021). Çizgi filmlerde değer eğitimi: TRT Çocuk örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(2), 114-128. <https://doi.org/10.24289/ijsser.846419>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.